

SA'D IBN ABU VAQQOSNING ISLOM DUNYOSIDA QOLDIRGAN IZI

Ilmiy raxbar: X. U. Samatov

Uzoqova Gulnoza Ulug'bek qizi

Toashkent axborot texnologiyalari universiteti

Samarqand filiali telekommunikatsiya

texnologiyalari va kasb ta'lim fakulteti talabasi

Anotatsiya: Ushbu maqola Sa'd ibn Abu Vaqqosning islom diniga behisob hissa qo'shigani, g'oyat jasur, mard inson, mohir mergan bo'lgani maqolada aks ettirilgan.

Kalit so'zlar: islom, din, oyat, amal, urush, Qur'on.

SA'D ibn ABU VAQQOS, to'liq ismi Molik ibn Vahb ibn Abdumanof al-Qurayshiy Zahriy (taxminan 590-674) - sahoba, makkalik ilk musulmonlardan. Asharai Mubashsharadan, Muhammad (sav)ning qo'riqchilaridan biri. Auzu billahi minash shaytonir rojiym, bismillahir rohmanir rohiym.

"Biz insonga ota-onasini (ya'ni ularga yaxshilik qilishni) amr etdik. Onasi unga ojizlik ustiga ojizlik bilan homilador bo'ldi. Uni (ko'krakdan) ajratish (muddati) ikki yilda (kelur). (Biz insonga, buyurdikki,) "Sen Menga va ota-onanga shukr qilgin! Yolg'iz O'zimga qaytajaksan!" Agar ular (ya'ni ota-onang) seni o'zing bilmagam narsalarni Menga sherik qilishga zo'rlasalar, u holda ularga itoat etma! Ularga (garchi kofir bo'lsalar-da,) dunyoda yaxshi muomalada bo'lgin va o'zing Menga ijbati-tavba qilgan kishilarning yo'liga ergashgin! So'ngra (ya'ni qiyomat kunida) O'zimga qaytursizlar; bas, Men sizlarga qilib o'tgan amallaringizning xabarini berurman" ("Luqmon surasi", 14-15-oyatlar). Bu oyati karimalar ajoyib va nodir bir voqea sababi bilan nozil bo'lgandir. Hali g'o'r, yoshgina yigitning shuurini butunlay bir-biriga zid hissiyotlar chulg'ab olgandi. O'shanda yaxshilik yomonlik ustidan, iymon kufr ustidan g'olib kelgandi. Bu voqeaning qahramoni makkalik yoshlarning sarkori, ham otasi, ham onasi baobro' shaxslardan bo'lgan, olinasab yigitcha edi¹. Uning ismi Sa'd ibn Abu Vaqqos roziallohu anhudir. Makkada nubuvvat nuri zohir bo'lgan onda Sa'd o'n gulidan bir guli ochilmagan,

beg'ubor, ota-onasiga mehr-muhabbatli, ayniqsa, onasining atrofida girdikapalak farzand edi. U hali suyagi qotmagan, bor-yo'g'i o'n etti bahorni qarshilagan bo'lishiga, qaramasdan ko'pni ko'rgan kishilar kabi aqlli, mo'ysafidlar singari mulohazakor edi. Tengdoshlari ruju qo'ygan behuda o'yin-kulgularga mutlaqo qo'shilmas, go'yoki uni buyuk kelajak kutib turganini oldindan bilganday aksar vaqtini o'q-yoy yasashga, kamondan o'q uzish mashqlariga bag'ishlardi. Bundan tashqari, u qavmi mukkasidan

¹ <https://islom.ziyouz.com/siyrat/sahobalar/sa-d-ibn-abu-vaqqos>

ketgan rasvogarchilik va buzuvchi aqidadan bezor edi. Odamlarni adashib-uloqib yurgan zulmatlaridan qutqarib, najot yo'liga yetaklash uchun qayerdandir qudratli va mehribon yordam qo'li cho'zilishini intizorlik bilan kutardi. Sa'dning kunlari shu zaylda o'tib turgan bir mahalda Alloh azza va jalla insoniyatga ana shunday mehribon va bunyodkor yordam qo'li cho'zilishini iroda etdi. Bu qo'l bashariyat sayyidi Muhammad ibn Abdullohning qo'llari edi. U qo'l mangu nursochar ilohiy yulduzni - Allohning kitobini mahkam tutgandi... Sa'd ibn Abu Vaqqos sira ikkilanmay haq va hidoyat chaqirig'iga "labbay", deb javob berdi. U erkaklardan uchinchi yoki to'rtinchi bo'lib, islomni qabul qildi. Shuning uchun ko'pincha faxrlanib "Men yetti kun davomida islomning uchdan bir qismini tashkil qilib turdim", deb qo'yardi. Rasululloh sollallohu alayhi vasallam Sa'dning iymonga kelishi bilan ko'p quvondilar. Chunki undagi olijanoblik alomatlari, javonmardlik nishonalari, shak-shubhasiz, bu hilol yaqin kunlar ichida badrga, ya'ni to'lim oyga aylanishining bashoratini berardi. Sa'd hurmat-e'tiborli, obro'-izzatli xonadondan bo'lgani uchun Makka yoshlarini ketidan ergashtirib, islomga yetaklashi mumkin edi. Qolaversa, Sa'd Payg'ambar alayhissalomning tog'alari tarafidan, banu Zuhra qavmidan. Rasululloh sollallohu alayhi vasallamning onalari Omina binti Vahb ham shu qavmdan edi. Sarvari olam bu qarindoshchilikni mo'tabar sanardilar. Rivoyat qilinishicha, bir kuni payg'ambarimiz bir necha ashoblarining davrasida o'tirganlarida, Sa'dning kelayotganini ko'rib qoladilar. Shunda "Mana bu kishi mening tog'am! Qani boshqalar ham o'zining shunaqa tog'asini ko'rsatsin-chi!" deydilar. Sa'd ibn Abu Vaqqosning islomdan keyingi hayoti ilgariqanday bir tekis davom etavermadi, balki yosh, tajribasiz mo'min yigitning og'ir va shiddatli imtihonga ro'baro' qildi². Azbaroyi imtihonning qiyinligidan Alloh subhonahu va taolo uning xususida Qur'on oyatlarini tushirdi. Keling, bu mashaqqatli sinovni hikoya qilib berishi uchun so'zni Sa'dning o'ziga beraylik. Sa'dning hikoyasi: Iymonga kelishimdan uch kun oldin tush ko'rdim. Go'yoki biri biridan quyuq zulmatlar qo'ynida g'arq bo'lib ketganmishman. Qoqilib-yiqilib, zo'rg'a o'rmalab ketayotgan paytimda to'satdan bir parcha Oy nuri paydo bo'libdi. Men Oyning nuriga qarab yuribman. Borsam, mendan oldin uch kishi - Zayd ibn Horisa, Ali ibn Abu Tolib va Abu Bakr Siddiqlar yorug'likka chiqib olishibdi. Tong otgandan keyin Rasululloh sollallohu alayhi vasallam maxfiy tarzda islomga da'vat qilayotganlarining xabari qulog'imga chalindi. Shunda Alloh menga yaxshilikni iroda etganini, o'zining elchisi orqali zulmatlardan nur sari chiqarishni xohlaganini bildim. Vaqtini cho'zib o'tirmay, darhol yo'lga tushdim. Rasululloh sollallohu alayhi vasallamni Jiyod darasida uchratdim. U kishi endigina asr namozini o'qib bo'lgan ekanlar. Shu yerda islomni qabul qildim.

² <https://meros.uz/object/sad-ibn-abu-vaqqos-ziyoratgohi>

Mendan oldin faqat tushimda ko'rgan uch kishigina musulmon bo'lgan edilar. Mening iymonga kelganimni eshitib, onamning tepa sochi tikka bo'layozdi. Men onamga mehr-muruvvatli, itoatkor farzand edim. Buni bilgan onam o'z ta'sirini o'tkazmoqchi bo'ldi. Ey Sa'd, - dedi, - sen allaqanday noma'lum dinni qabul qilibsən. Xatto u tufayli ota-onangning dinidan voz kechibsən... Allohning nomiga qasamki, sen o'sha yangi dinningni tark etasan, aks holda men bir luqma taom ham yemayman, bir qultum suv ham ichmayman. Ochlik va tashnalikda ko'z yumaman. Ana o'shanda ko'yimda jigar-bag'ring kabob bo'ladi, qilib quygan ahmoqliging uchun afsusu nadomatlar chekasan, butun umr odamlardan "onasining qotili" degan ta'nayu malomatlarni eshitib o'tasan. Men "Unday qilmang, onajon. Men hech narsa evaziga dinimdan voz kechmayman", deb yolvordim, biroq onam qarorida qat'iy turib oldi. Obi-taomdan butunlay chetlandi. Bir necha kun tuz ham totmadi, suvga ham yaqinlashmadi. Ko'z o'ngimda ozib-to'zib, ko'zlari kirtayib, oxiri holsizlikdan sillasi qurib, yotib qoldi³. Men tez-tez onamning tepasiga borib, hech bo'lmasa bir tishlam taom yeyishini yoinki bir ho'plam suv ichishini o'tinib so'rardim. U esa keskin bosh chayqar, agar dinimdan qaytmasam o'lgunicha shu holda davom etishini aytib, qasam ichardi. Shunda men ham gapning po'stkallasini aytdim:

- Onajon, men sizni jonimdan ortiq ko'raman, ammo Alloh va Rasulini sizdan ko'ra ko'proq sevaman... Xudo haqqi, agar sizning mingta joningiz bo'lsayu hammasi birma bir chiqib tursa ham dinimni tark qilmayman. Onam mening so'zlarim jiddiy ekanini anglab, taqdirga tan berdi. Noiloj, yeb-ichishni boshladi. Alloh bizning to'g'rimizda oyat tushirdi. "Agar ular (ya'ni ota-onang) seni o'zing bilmagan narsalarni Menga sherik qilishga zo'rulasalar u holda ularga itoat etma! Ularga (garchi kofir bo'lsalarda) dunyoda yaxshi muomalada bo'lgin". Sa'd ibn Abu Vaqqos iymonga kelgan kun musulmonlar uchun eng xayrli, islom uchun eng muborak kunlardan biri bo'lgan edi. Badr jihodida Sa'd va ukasi Umayr barchaga o'rnak bo'lishdi. U kezlar Umayr kichkina bola, pari borsa, endi balog'at yoshiga yetgan edi. Rasululloh sollallohu alayhi vasallam jangdan oldin lashkarni ko'zdan kechirib chiqayotgan mahalda ko'rib qolib, kichkinaligi uchun qaytarib yuborishlaridan qo'rqib, orqa safga berkinib oldi, biroq Payg'ambar alayhissalom uning ayyorligini bilib qoldilar va jihodga chiqishdan man' etdilar. O'shanda Umayr qattiq yig'ladi. Oxiri Rasululloh sollallohu alayhi vasallam unga rahmlari kelib, jangda qatnashishga izn berdilar. Sa'd ham bundan ko'p quvondi va bo'yi pastligi sababli qilichni ukasining bo'yniga ilib qo'ydi. Aka-uka Allohning yo'lida haqiqiy mujohidlarga xos jasoratlar ko'rsatishdi. Sa'd ma'rakadan Madinaga yolg'iz o'zi qaytdi. Ukasi Umayrni Badr tuprog'ida shahid holda qoldirdi, savobini Alloh taolodan umid qildi.

³ <https://meros.uz/object/sad-ibn-abu-vaqqos-ziyoratgohi>

Uhud kunida tizzalarga titroq kirib, musulmonlar qo'shini parchalanib ketdi. Jangohda Rasululloh sollallohu alayhi vasallamni himoya qilib o'n nafarga yetar-yetmas kishi qoldi, xolos. Ular orasida Sa'd ibn Abu Vaqqos ham bo'lib, jon-jahdi bilan Payg'ambar alayhissalomni mudofaa qilar, har safar kamondan o'q uzganda, albatta, bir mushrikni yer tishlatardi⁴. Sarvari olam buni ko'rib, Sa'dni yanada ko'proq shijoatlantirish uchun "Ot, Sa'd, ot... Ota-onam senga fido bo'lsin", deb qichqirgandilar. Sa'd butun umri davomida mana shu xitob bilan faxrlanib o'tdi. Ahyon-ahyonda:

- Rasululloh sollallohu alayhi vasallam hech kimga birdaniga "ota-onam fido bo'lsin" devaganlar. Faqat mengagina Uhud kunida shu so'zlarni aytganlar, - deb qo'yardi. Sa'd o'zining eng ulkan xizmatini keyinroq hazrati Umar forslar diyoriga haq dinni olib kirib, kofirlar davlatiga yakun yasashga va shu bilan majusiylik illatini tagtomiri bilan qo'porib tashlashlikka ahd qilgan paytda ko'rsatdi. Xalifa chor atrofdagi voliylarga maktublar yo'llab, ot minib, qurol tutishga qodir bo'lganlarni, jasur, aqlli va ziyrak kishilarni, she'r yoki notiqlik san'atidan boxabarlarni, qo'yingki, jangda asqotishi mumkin bo'lgan barcha odamlarni Madinaga jo'natishni buyurdi. Mashriq Mag'ribdan mujohidlar gurros-gurros poytaxt sari kela boshlashdi. Hamma jamlanib, qo'shin shay bo'lgach, Umar ibn Xattob sarkardalikni kimga ishonib topshirish masalasini muhokamaga qo'ydi. Mashvarat ahli bir ovozdan yagona nomzodni ko'rsatishdi — sheryurak pahlavon Sa'd ibn Abu Vaqqos. Umar roziallohu anhu unga jangovar bayroqni tutqazdi. Ulkan cherik Madinadan jo'nab ketishi oldidan jangchilarni kuzatishga chiqqan amirul mo'minin lashkarboshiga so'nggi ko'rsatmalarni berdi:

— Ey Sa'd, seni "Rasulullohning tog'asi, Rasulullohning sahobasi" degan so'zlar kekkaytirib yubormasin. Zero, Alloh taolo yomonlikki yomonlik bilan o'chirmaydi, balki yomonlikni yaxshilik bilan mahv etadi.

Ey Sa'd, Alloh bilan hech kimning o'rtasida qarindosh-urug'lik yaqinligi yo'q, u zotga magar toat bilan yaqinlashuv mumkin. Odamlarning boy-badavlatiyu faqiru fuqarolari Allohning nazdida barobardir. Alloh ularning parvardigori, ular esa bandalardir. Bandalar bir-birlaridan faqat taqvo bilan afzal bo'la oladilar. Rob taoloning huzuridagi mukofotga toat bilan erishiladi. Sen Rasululloh sollallohu alayhi vasallamning asosiy vazifalari nimadan iborat ekanini bilasan. O'sha ishni davom ettirmoq bugun sening ham burchingdir. Lashkar asta qo'zg'oldi⁵. Unda to'qson to'qqizta Badr jangi qatnashchisi, uch yuz o'ndan ortiq Rizvon bay'atidan oldin iymon keltirgan musulmonlar, uch yuzta Rasululloh sollallohu alayhi vasallam bilan birga Makka fathida ishtirok etganlar va yetti yuzta sahobalarning farzandlari bor edi. Qo'shin Qodisiyada (Ko'fadan o'n besh chaqirim uzoqlikdagi mavze'. Hijratning

⁴ <https://prezi.com/p/nxravlpv6rvs/sad-ibn-abu-vaqqos-ziyosatgohi/>

⁵ <https://islom.ziyouz.com/siyrat/sahobalar/sa-d-ibn-ubayd>

o'n oltinchi yilida u yerda musulmonlar va forslar o'rtasida hal qiluvchi janglar bo'lib o'tgan. Unda musulmonlar uzil-kesil g'alaba qozonganlar) qaror topdi. Harir kunida (Qodisiya kunlarining so'nggisi) musulmonlar shiddatli hujum boshladilar. Dushmanni mahkam iskanjaga olib, saflarini parokanda qilib tashladilar. Hamma yoqni "La ilaha illalloh" va "Allohu akbar" hayqiriqlari tutib ketdi. Fors lashkarboshisi Rustam halok bo'ldi. Qo'mondonidan ayrilgan askarlar butunlay karaxt bo'lib, hatto himoyalanihdan ham ojiz qoldilar. Qarshilik qilish behuda ekanini tushunib, taslim bo'ldilar. Behad-behisob g'animat o'lja qilindi. O'sha kuni musulmonlar ulkan zafarni qo'lga kiritdilar. Rasululloh sollallohu alayhi vasallam bu kishini tog'am deyishlariga sabab, ma'lumki, U zotning onalari Omina binti Vahb Bani Zahra qabilasidan bo'lganlar. Sa'd ibn Abu Vaqqos roziyallohu anhu ham Banu Zuhra qabilasidan bo'lganliklari uchun Rasululloh sollallohu alayhi vasallam u kishini tog'am deganlar.

Sa'd ibn Abu Vaqqos rozilallohu anhuning to'liq qismlari Sa'd ibn Molik ibn Uhayb ibn Abdumannof ibn Zuhra ibn Kilob ibn Murra bo'lib, nasablari Rasululloh sollallohu alayhi vasallam bilan Kilob ibn Murrada birlashadi. Sa'd ibn Abu Vaqqos rozilallohu anhu birinchi bo'lib islomga kirgan kishilardan hisoblanadilar. U kishi bu haqda shunday deganlar:

Sa'd ibn Abu Vaqqos roziyallohu anhudan rivoyat qilinadi:
«Men Islomga kirgan kunimdan avval birov islomga kirmagan edi. Ta'kidki, yetti kungacha Islomning uchdan biri bo'lib terdim»

Buxoriy rivot qilgan

Sa'd ibn Abu Vaqqos rozilallohu anhu Islomga qanday kirganlari quyidagilarni aytadilar: "Islomga kirishimdan uch kun ilgari tushimda o'zimni qatma-qat zulmatlarning ichida qolganimni ko'rdim, uning to'foni ichida tipirchilab turganimda birdan menga oy nur sohib qoldi. Men u tomon yurdim. O'z oldimda ul oyga mendan oldin borganlarni ko'rdim⁶. Zayd ibn Xorisa, Ali ibn Abu Tolib va Abu Bakr siddiqni ko'rdim. Ularga:«Bu yoqqa qachon keldingiz?», dedim.«Bu soatda», dedilar. Erta bilan menga Rasululloh sollallohu alayhi vasallamni yashirin ravishda Islomga da'vat qilayotganliklarini xabari yetdi. Shunda Alloh menga yaxshilikni iroda qilganini, meni zulmatlardan nurga chiqarishini iroda qilganini bildim. Bas, U zot tomon shoshilib bordim. Jiyod dasida uchratdim. Namoz o'qib turgan ekanlar. Musulmon bo'ldim. Tushimda ko'rganlardan boshqa mening oldimga tusha olmagan...". Sa'd ibn Abu Vaqqos rozilallohuanhu Islomga kirganlarida u kishi o'n yetti yoshda edilar. U kishi yoshliklaridan baquvvat, shijoatli bo'lib o'sib ulg'aydilar va ko'plab fazilat va baxtlarga ega bo'ldilar. Jumladan Rasululloh sollallohu alayhi vasallamga qo'riqchi bo'lishlik baxtiga erishganlar: *Oisha roziyallohu anhodan rivoyat*

⁶ <https://islom.ziyouz.com/siyrat/sahobalar?start=100>

qilinadi: «Rasululloh sollallohu alayhi vasallam Madinaga kelganlarida bir kecha uyqulari qochdi va:

«Sahobalarimdan bir solih kishi meni kechasi qo‘riqlaganida edi», dedilar. Biz shundoq holda turganimizda silohning shitirlagani eshitilib qoldi. Bas, U zot, «Kim bu?», dedilar. «Sa‘d ibn Abu Vaqqos», dedi «Nimaga kelding», dedilar Rasululloh sollallohu alayhi vasallam «Ko‘nglimga Nabiy sollallohu alayhi vasalam haqida havf tushib, U zotni qo‘riqlagani keldim», dedi. Rasululloh sollallohu alayhi vasallam uning haqqiga duo qilib, so‘ngra uyquga ketdilar”.

Termiziy va Muslim rivoyat qilishgan.

Alloh taolo Rasululloh sollallohu alayhu vasallamning istaklariga binoan Sa‘d ibn Abu Vaqqos roziyallohu anhuni ko‘ngillariga U zotni qo‘riqlashlikni solib qo‘ydi. Bu esa Sa‘d ibn Abu Vaqqos roziyallohu anhuga Alloh taolo tomonidan berilgan fazilatlardandir. Rasululloh sollallohu alayhi vasallamni ko‘ngillarini topib, istaklarini bajarib, duolarini olish yuksak darajadir. Sa‘d ibn Abu Vaqqos roziyallohu anhu ana shunday kishilardan edilar. Sa‘d uzoq umr ko‘rdi. Alloh unga ko‘p molu davlat in‘om qildi, lekin u o‘lim to‘shagida yotganida jundan to‘qilgan, titilib ketgan jubbasini keltirishni buyurdi va dedi⁷: Meni jubbamga o‘rab ko‘minglar, chunki Badr kuni men shu libosimda mushriklarga qarshi jang qilganman. Allohga ham o‘sha kiyimimda yo‘liqimshni xohlayman. Hijriy 55-yilda, milodiy 674 yilda, Muoviya ibn Abu Sufyon roziyallohu anhu davrida vafot etib, Madinada dafn etilganlar. Suratda Sa‘d ibn Abu Vaqqos roziyallohu anhunging mashhur kamoni bo‘lib, ushbu kamon Madinai munavvaradagi “Hijoz temir yo‘li” nomli muzeyda saqlanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Doktor Abdurahmon Ra‘fat al-Boshoning «Sodiq sahobalar qissasi» (Toshkent, “O‘zbekiston”, 1997) kitobidan olindi.
2. Islom ensiklopediyasidan.
3. Rijolun havlar-rasul| Hadis.islom.uz.
4. Karimulloh Toshmatov | Muslim.uz.
5. Nozimjon Iminjonov| Muslim.uz.
6. Po‘latxon Kattayev| Muslim.uz.

⁷ <https://meros.uz/object/sad-ibn-abu-vaqqos-ziyoratgohi>